

**Магда Карабелова. Записи из българския път
(Опит за културологично и социално-психологическо
моделиране на художественото съзнание).**

„Панорама плюс“, 2004

Респектиращата по обем книга на Магда Карабелова съдържа по признание на самата авторка текстове от няколко проблемни области. Петте раздела на творбата са ориентирани към изследване на българската историческа проза от втората половина на ХХ век в контекста на интердисциплинарни явления и стойности (Вера Мутафчиева, Димитър Талев, Генчо Стоев), рецепцията на полската литература у нас в началото на миналия век, огледана в творческите биографии на Пенчо Славейков, Боян Пенев и Гео Милев, както и тенденциите в съвременната женска полска проза в творбите на Олга Токарчук, Анна Нашиловска, Анна Болецка.

Особено място в книгата заема частта, озаглавена *В контекста на Балканите*, където според изследователката се осмислят „митични и легендарни стойности в литературата: от реалното спомняне за него до въобразеното в контекста на националните(-истичните) балкански спомени“, чрез текстове на Иво Андрич, Севда Севан и книгата на Тончо Жечев *Митът за Одисей*.

Книгата „заклучва“ наблюденията си с *Размисли върху творчеството на Боян Биолчев*.

Особен поглед към „феноменологията на историчното в художествена литература“ съдържа типологическата подредба на Магда Карабелова, според която в българската литература се наблюдават пет основни групи художествени творби: мемоари, мемоарно-документални творби, мемоарна проза без голяма дистанция от фактите, творби, в които фикцията господства над документа, и класическите исторически романи (в които авторът „борави свободно с фактите, интерпретирайки ги и създавайки една нова, своя действителност“). Поставяйки своите наблюдения в оптиката на проблема за историческото знание и върху тип интердисциплинарност, разположен на „терена на цялата хуманитаристика“, М. Карабелова концентрира наблюденията си върху възможностите на съвременната историческа проза да разкрие „как действат културологични модели при историко-философски режим на работа, какво носят социално-психологическите или аксиологичните изследвания върху художествения текст“. В този план авторката припомня, че една от значимите дискусии в полското литературознание след 70-те години на ХХ век е свързана „с правото и възможностите на прозата да бъде извор на вторично преработено историческо знание“.

Любопитна провокация към научното мислене представлява погледът върху част от творчеството на Вера Мутафчиева като „една почти незабелязана и до днес дискусия за трагикомичното в историята“, на която исто-

рическата ни проза според авторката не откликва. Причините за това М. Карабелова търси в афинитета на романистите ни към ясна, черно-бяла идеологемна схема, в която проблемите за историческата нравственост и народопсихологията се моделират от „клиширани и етикрани епизоди“, „стереотипи и романтически идеологеми“ (по думите на самата Вера Мутафчиева) от българската история. В този смисъл наблюденията по естествен път отпращат към единствения според М. Карабелова „творчески присмехулик“ в съвременната ни литература – Боян Биолчев с *Държавата Урария* (глава пета носи недвусмисленото заглавие *Несъответният диалог*). Единствен Биолчев, смята авторката, откликва на проблема за трагикомичното в историята и скритите възможности, които съдържа художественото историческо знание в посока към различна, неканонична интерпретация. В същото време настойчиво се поставя въпросът, защо през последното десетилетие българската историческа проза почти е престанала да произвежда текстове – за това „пречат както старите, така и новопроизведените митове на общественото съзнание“, констатира изследователката.

Интерес за полонистите у нас биха представлявали и наблюденията на М. Карабелова над съвременната женска полска проза – от експериментаторските творчески полета на Олга Токарчук (романа *Дневен дом, нощен дом*), през по женски-детското многогласие на писането при Анна Нашиловска (*Книга за началото, Четиригодишна философка*), до лиризираната чувствителност в романите на Анна Бolečка (*Лети към небето, Белият камък, Скъпи Франц*). Наблюденията на Карабелова над съвременната женска полска проза са поставени в деликатния контекст на общи за българската и полската национална литература търсения и тенденции „при преоценка на досегашните художествени стойности, на самопознанието и новото съдържание на идентитетите – глобални, регионални или национални“.

„В началото на третото хилядолетие на нас за пореден път ни предстои диалог и дискусия между поколенията в хуманитаристиката – пише изследователката, – в литературата и в рецепцията на литературата ни, която е формирала ценностната ни система, националните ни нагласи, а сега ни изправя пред оценките и преоценките в остойностяването на миналото, без които по трасето на балканското ни спомняне и собствено българските интерпретации винаги ще има опасност от загуба на енергия, пропадания или изкривявания“. Книгата *Записи из българския път* на Магда Карабелова поставя множество въпроси, които биха могли да бъдат обект на подобна дискусия, очертавайки част от възможните интерпретации в полето на националното самопознание.

Гергина Кръстева